

РЕЦЕНЗИЯ

на предоставената докторска теза и доказателствен материал
от Весела Кирилова Хаджиниколова
за присвояване на образователно-научната степен „Доктор“,
професионално направление 8.4 Театрално и филмово изкуство,
научна специалност: Театрознание и театрално изкуство

ОБЩА ИНФОРМАЦИЯ ЗА КАНДИДАТКАТА

Весела Хаджиниколова е дългогодишен преподавател в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“. Първите дисциплини, които преподава от 2004 година са хоноруван преподавател по Сценична, Танцова и Въздушна акробатика. Завършила е Театралната академия в класа на проф. Боньо Лунгов през 1997 г. Професионалната ѝ творческа кариера като актриса започва преди датата на нейното дипломиране. Дъщеря на изтъкнати български циркови артисти и педагози, тя от дете участва в множество спектакли и като актриса в дублажа. Участията ѝ на сцената на Учебния театър в НАТФИЗ започват още преди да бъде приета за студентка. По-късно тя играе роли не само в спектаклите на своя клас, но и в представления, поставяни от други наши професори на сцените на Академия. Весела Хаджиниколова участва през следващите години в десетки театрални спектакли, телевизионни предавания и постановки, игрални и документални филмови продукции, реклами, международни проекти.

Интересът на кандидатката към акробатиката на арена, сцена и екран започва от ранна детска възраст. Тя тренира активно множество спортове, участва в национални и международни състезания, защитава I дан, печели титли и медали. Успоредно с това още средното училище участва в театрални и циркови представления. Затова поканата, отправена ѝ от Катедра „Сценично движение“ да бъде хоноруван преподавател в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ през 2004 година е логична стъпка в педагогическото развитие на кандидатката. Тя преминава множество академични специализации по дисциплини, идентични или близки до преподаваните от нея в Академията. Успоредно с това Весела Хаджиниколова защитава блестящо магистърска степен в НАТФИЗ и бива назначена на пълен трудов договор с асистентска позиция. Тя преподава на актьори, режисьори, мимове, танцьори. Изявява се в киното и в телевизията не само като актриса и изпълнител, но и като създател на пластически, акробатични, бойни и движенчески епизоди за сцената и екрана.

ОЦЕНКА НА ДОКТОРСКАТА ТЕЗА

Тема на докторската теза на кандидатката Весела Хаджиниколова е „Сценичната акробатика в пластическата култура на актьора. Неин научен ръководител е проф. д-р Петя Цветкова – създател на специалността „Театър на движението – Танцов театър“, изтъкнат наш педагог и хореограф. Настоящата докторантура е предложена в рамките на редовната докторска програма към Факултет „Сценични изкуства“, Катедра „Драматичен театър“.

Трудът, представен от Весела Хаджиниколова е организиран в следната структура: Увод, Елементи на изследването, Три глави и Заключение. В апендикса към докторската

разработка е поместена използваната литература, изведена в текста с цифров показалец под черта в края на всяка страница. Тази литература има бинарна характеристика: част от нея е театрална, циркова, екранна; другият масив е свързан с анатомия, физиология, биомеханика и активна спортна дейност на човека. Темата на докторската теза изисква точно такъв подход. Кандидатката блестящо защитава аксиоматичното заключение на Антонен Арто, че „актьорът е атлет на сърцето“. Трудът ѝ е богато илюстриран със схеми, таблици, рисунки, чертежи и специализирани изображения от анатомията, физиологията и биомеханиката на човека. Кандидатката е поставила в текста и фотографии от нейни педагогически и творчески часове, където онагледява своите заключения и препоръки в работата с актьорите. Извън академичния език и правилно използваната терминология, изложението е достъпно и разбираемо не само за професионалистите, но и за любителите на изкуството, спорта и дори медицината. Стилът е лек, изпълнен с примери, упражнения и препоръки, организирани в Трета глава във вид на Методика – един от приносите на работата на Весела Хаджиниколова.

Уводът поставя Сценичната акробатика в териториите на вододела между две човешки умения – да изпълняваме сложни упражнения и съчетания на земя и във въздуха, с или без уреди от една страна, а от друга да довеждаме тези умения до израз, изява на характери, разгръщане на драматични ситуации, изграждане на образи. В този смисъл заключението на Весела Хаджиниколова, че Сценичната акробатика е „не само като комплекс от специфични практически умения, а и като влияещ компонент в пластическата култура на актьора“ е правило и доказателство за това твърдение е сама докторска теза. Кратък и ясен, Уводът ни дава ключ към същината на разглеждания проблем – как да превърнем тялото на актьора в обучението му за придобиване на професионална квалификация в отзивчив, гъвкав, мощен и отлично координиран инструмент, който да има способността за израз и превръщане на невидимото във видимо на сцената?

Във втората част на дисертацията, озаглавена „Елементи на изследването“, кандидатката е отговорила почти афористично на основните въпроси, поставяни в началото на всяко научно дирене. Впечатляващ е стила ѝ на кратко и смислено определяне на основните проблеми в бъдещото ѝ изследване. Ясно и категорично са определени обекта, предмета и целта на изследването. По-подробно са разписани задачите и това е напълно логично. Сложната материя, която изследва Весела Хаджиниколова, изисква холистичен, тотален подход. В определянето на пакета от задачи личи ясно съчетанието на диференцирането и интегрирането в научното дирене, на теорията с практиката, на частното с общото, на анализа и синтеза. Правилно поставените въпроси от кандидатката в началото са първата стъпка в намирането на верните отговори. Прецизно са определени и двете хипотези на изследването. Бинарният подход се отразява дори и на това начално ниво: 1. Вариативност при обучението на актьора и 2. Изследване на връзките между Калистениката и Акробатиката. Логично са избрани и трите метода за провеждане на изследването. Аспектите в разглеждането на темата са разработени детайлно, тъй като работата „между две течения“ изисква непрекъснато търсене и проверка на паралели между физическата и репрезентативната стойност на движението на сцената. След въвеждането на основните понятия, кандидатката още в зародиша на своите търсения прави уместното разграничаване между Спортната и Сценичната Акробатика. Разликата между тренировката и репетицията, състезанието и спектакъла, съвършенството и илюзията са правилно забелязани и определени от Весела Хаджиниколова.

Първа глава на докторската теза, наречена „Теоретични полета на Сценичната акробатика“ започва със задължителния историко-теоретичен екскурс. От богатото минало на

тази спортно-репрезентативна човешка дейност, която спокойно може да бъде определена като феномен, Весела Хаджиниколова се спира главно на онези моменти, които ще ѝ послужат в по-нататъшните ѝ изследвания. Езикът ѝ е точен, лаконичен, кандидатката прекрасно познава историята и теорията на Акробатиката в нейния състезателен и артистичен начин на употреба. Кандидатката дава идея и за възникналите системи за възпитание след епохата на Ренесанса, част от които са живи и работещи и до днес. Особено и заслужено внимание е обърнато на търсенията на големите театрални реформатори и педагози, където Сценичната акробатика заема изключително място. Ставайки все по-визуален и атрактивен, съвременният спектакъл изисква от творците на сцената умения, които само преди 120 години са били във фокуса на цирка, спорта и забавлението. Всички тези майстори на сцената говорят за изграждането на специфична култура на тялото. Натам е насочен и остреца на кандидатката, тя изповядва същите принципи и идеи. Теоретичните възгледи на първомайсторите на модерния театър и новата вълна в сценичното изкуство след Втората световна война са разгледани подробно и вещо. От тях кандидатката е отделила сериозен масив от работещи методи и техники, които по-късно използва в своите анализи и практика, потвърждаваща правилно определените изводи. Не убягват от вниманието на Весела Хаджиниколова и традиционните театрални системи на Изтока, в които от хилядолетия Сценичната акробатика е едно от основните изразни средства.

В същата тази първа глава Весела Хаджиниколова обръща сериозно внимание на анатомичната функционалност в Сценичната акробатика. Човекът може да се превърне в прекрасен инструмент за израз и превъплъщение само тогава, когато се познава неговата конструкция и биомеханика. Кандидатката разглежда тезисно онези фундаментални закони, на които се подчинява движещото се човешко тяло в пространството и времето. Системата от лостове, основа на нашия опорно-двигателен апарат, може да бъде не само осмислена, но и усъвършенствана като качество на движението. Тук, в рамките на сбитото изложение, Весела Хаджиниколова насочва вниманието ни към функцията на гръбначния стълб. Разработването на неговата подвижност е една надеждна основа за развитие на пластическите и акробатичните качества на бъдещите актьори. Мускулната система или двигателния апарат е разгледан не само от функционална гледна точка, но и като възможност за развитие и надграждане на качествата на мускулната маса. Правилно е отбелязано ключовото място на ставите, които осигуряват гъвкавостта при човешките движения. Тяхното разработване рефлектира върху разширяването на двигателните способности в бъдещите актьори. Научно защитена и лаконично поднесена, Първата глава прави впечатление с научния си изказ и вярното възприемане на човешкото тяло като основен изразителен апарат на сцената. В нея е отделено и заслужено място на създаването на т.нар. „динамични стереотипи“, посредством които става възможно подсъзнателния контрол и повтораемост на вече натренираните движения. Кандидатката навлиза и в широката територия на биомеханичния анализ, за да поясни своите твърдения. В спорта изводите са едни, на сцената част от тях придобиват друг смисъл и се превръщат в нови задачи. Това е правилно отбелязано от Весела Хаджиниколова. Тази разработка буди удовлетворение от обхвата на изследването и възхищение от експертизата на кандидатката.

Методическите полета на сценичната акробатика са фокуса на Втората глава от труда на Весела Хаджиниколова. Тук тя предлага да бъде разгледана и разработена декларираната още от увода вариативност на акробатичните движения. Този ракурс се налага поради спецификата на актьорската професия, където чувствено-мисловната дейност преобладава.

Подборът на упражнения на първо място е проверен от самата кандидатка многократно в практиката. Нейната педагогическа и творческа дейност, наблюденията и изследванията ѝ довеждат до отлично подредена стратегия за изграждане на определени качества в бъдещите актьори. Работата ѝ с разнородни специалности е разширила и дала нови аспекти на нейните търсения. Отделени и класифицирани са динамичните и статичните упражнения, които по-сетне се превръщат и в съчетания. Кандидатката отбелязва не само биомеханичните особености при изпълнението на всяко упражнение, но и набелязва възможности за тяхната знаковост и символика. Победата на заложената от нея вариативност се забелязва, когато предлага съвсем прости (от техническа гледна точка в спорта) упражнения, които имат своя благотворен възпитателен и координиращ ефект върху тялото и висока художествена стойност. Ако този труд бъде издаден на хартиен, и особено на електронен носител, Весела Хаджиниколова би могла да обогати много визуалния материал с фотографии, представящи дори и фази на движението. Пак в тази Втора глава кандидатката разглежда процеса на изграждането на пластическата култура на актьора чрез Сценичната акробатика. Тя прави пространна теоретична обосновка на своето търсене, тъй като пластичността на актьора е негово ключово умение. Дори най-натоварените в текстово отношение роли изискват тотално физическо присъствие на актьора по време на сценичния акт. Ако липсва пластическа култура, тялото на артиста стои неизразително, недодялано и чуждо на събитията, които се случват в сценичното огледало. Кандидатката настоява и доказва, че тялото притежава дар-слово, своя уникална изразност, безкрайни възможности за пласиране в пространството и времето на чувства и мисли. Тук тя намира и мястото на Сценичната акробатика като върхова изява на актьорските умения за боравене и израз с тялото. Весела Хаджиниколова настоява за изграждане на партитура не само на физическите действия и чувствените протуберанси на ролята, но и за своеобразна хореография на атракционите, най-сложни от които са акробатичните прояви. Те са и рискови, но могат да бъдат овладени до съвършенство. Във фокуса на нейните търсения попада развитието на импулсите и рефлексите, пораждащи всяко съзнателно движение на сцената. Именно тази рефлексивност на тялото ще разработи Весела Хаджиниколова в Третата глава, която представя нейната оригинална методика за възпитание на актьори по Сценична акробатика.

Третата глава настоятелно изисква от педагога да започне с формирането на двигателни навици в своите питомци. Създаването на ясна представа за упражнението, неговото практическо изучаване и затвърждаване на наученото са простите стъпки, които са неизменна част от физическия тренинг. Истински принос на кандидатката е предложената от нея палитра на методически прийоми, естествено събрани от богатия ѝ практически опит. Така добре са описани и основните принципи при провеждането на занятия по Сценична акробатика. Тук правилата на движение и дисциплината на обучаемите е по-важна дори от Закона за движението по пътищата, ако можем да си позволим такова сравнение. Преодоляването на страха, постоянното повишаване на натоварването и стремежа към пълна осъзнатост на движението е централната ос в масива от изведени принципи. Съществена за кандидатката е пространствената ориентация на актьора в сценичното пространство, където има много пречещи фактори – грим, костюм, декор, светлина, маска, реквизит и пр. Весела Хаджиниколова уместно употребява термина „адаптиране на тялото“ към условията на сцената. Това логично я довежда до идеята за вариативност, експеримент, търсене и намиране на различния и оригинален подход към всяко тяло, всяка ситуация, всеки образ. Най-големия плюс на тази глава е фактът, че кандидатката е провела дългогодишна апробация на своите

твърдения. Всичко написано тук е пробвано и е дало положителен резултат. Описани са и негативните тенденции, открити са техните причини, посочени са императивно рисковете от несериозното „пробване“ в сферата на науката, наречена Сценична акробатика. Тази вариативност прескача от сцената и влиза в лабораторията на педагога. Весела Хаджиниколова правилно отбелязва, че приспособимостта на учителя в процеса на преподаване е център на практическата дидактика в тази дисциплина. По този начин се разгръща творческото въображение и на педагога и на неговите питомци. По-нататък кандидатката разглежда накратко друга тема, която може да се окаже нов фокус в нейните теоретико-практически търсения: „Паралел между Калистеника и Сценична акробатика“. Особената симбиоза от движение, театър, танц, израз и елементи на акробатика е позната от древността. Днес това умение се развива в много спортове и изкуства, където качествата на тялото са доведени до своите пределни възможности. Уроците на Калистениката, нейните интересни статични и динамични упражнения дават нова лексика на Сценичната акробатика. Ето защо Весела Хаджиниколова набелязва пътищата за тяхното обединение като част от педагогическия органон на преподавателя по акробатика в Академията. Третата глава завършва с множество примери от практиката на големите майстори на визуалния театър. Много от тези уроци са проверени и доразработени от кандидатката, което е несъмнен неин принос. Затова и изводите в края на нейния труд са пълнокръвни и защитени от цялото изложение – теоретично и практически.

Като заключение на този кратък анализ на труда на Весела Хаджиниколова бих изказал убеденото си становище, че предложената докторска теза е изключително професионално разработена и потвърдена в нейната преподавателска и творческа дейност. Като финална резолюция предлагам на Весела Хаджиниколова да бъде присъдена научно образователната степен „Доктор“ в професионално направление 8.4 Театрално и филмово изкуство, научна специалност: Театрознание и театрално изкуство.

.....
Рецензент: проф. д-р Александър Любенов Илиев,

Художествен ръководител на клас „Актьорство за драматичен театър“ в Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“,

Художествен ръководител на клас „Театър на движението – Пантомима“ в НАТФИЗ „Кръстьо Сарафов“ и гост-преподавател,

Ръководител на актьорски и режисьорски класове в Carnegie Mellon University, Pittsburgh, Pennsylvania, USA и гост-преподавател.

05.10.2022 г.

София